

WSPOMNIENIE O JERZYM GARUSIE

IN MEMORY OF JERZY GARUS

Rafał Mroczek

Zamek Królewski w Warszawie

Abstract: An archaeologist and longtime employee of the Royal Castle in Warsaw, Jerzy Garus passed away in August 2014. Born in 1949 in Oświęcim, he graduated in Mediterranean archaeology in 1967. In 1981 he started his work at the Royal Castle in Warsaw and remained there for the rest of his professional life. As a director of the Archaeological Department, he supervised many excavations carried out at the Castle. Author of scientific and popular science articles on archaeology and Ancient times. From the beginning of his career at the Castle, he had actively participated in social activity

of NSZZ “Solidarność”, firstly at the company branch, then as a longtime president of the National Board of Museums and Institutions Protecting Monuments.

Jerzy Garus was a humble, open and kind person devoted to other people. Everyone who met him will always remember his social activity in the field of national cultural institutions and his concern for ordinary people.

In recognition for his service for the Royal Castle in Warsaw, Jerzy Garus was awarded MERENTIBUS medal and the Gold Cross of Merit posthumously.

Keywords: Jerzy Garus (1949–2014), Mediterranean archaeology, the Royal Castle in Warsaw, social activity, posthumous distinction.

W sierpniu 2014 r. zmarł Jerzy Garus – archeolog, wieloletni pracownik Zamku Królewskiego w Warszawie. Był człowiekiem o ogromnej wiedzy historycznej, zaangażowanym społecznie i pełnym życzliwości dla bliźnich. Mimo że środowisko, w którym się obracał wiedziało, iż od kilku miesięcy zmagał się z ciężką chorobą,

Jego śmierć była dla wszystkich szokiem i zaskoczeniem.

Jerzy Garus urodził się w 26 września 1949 r. w Oświęcimiu. Jego ojciec, Władysław był porucznikiem w Wojsku Polskim na Zachodzie, matka Anna – kierownikiem ośrodka Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. Pradziad był członkiem

powiatowego Komitetu Budowy Gimnazjum, które po przemianowaniu na liceum ukończył jego prawnuk – Jerzy Garus. W 1967 r. podjął studia w Katedrze Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Warszawskiego, kierowanej wówczas przez prof. Kazimierza Michałowskiego. Praca magisterska z 1972 r. była poświęcona rzymskim kopiom rzeźb greckich w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie. Po rocznej przerwie spowodowanej wypadkiem uzyskał stypendium doktoranckie na UW. Praca doktorska miała nosić tytuł Herma w sztuce rzymskiej. Niestety, z przyczyn niezależnych od niego, nie ukończył dysertacji, choć rozprawa, po prawie czteroletnim (1973–1977) okresie przygotowań, była na ukończeniu. W latach 1968–1980 uczestniczył w badaniach wykopaliskowych na wielu stanowiskach archeologicznych w Polsce i za granicą, np. w Piekarach, w Krakowie przy ul. Spadzistej, w Nowae w Bułgarii.

W Muzeum Archeologicznym w Krakowie Jerzy Garus rozpoczął swoją ścieżkę zawodową, potem pracował jako dokumentalista w Zakładzie Archeologii Małopolski PAN, a w 1977 r. trafił do Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej PAN w Warszawie. W latach 1977–1979 w tej samej instytucji przeszedł do Zakładu Stosowania Techniki Metod Geofizycznych IHKM. Równocześnie pracował w Departamencie Współpracy Kulturalnej z Zagranicą w Ministerstwie Kultury i Sztuki. Z racji bieglej znajomości języka angielskiego i niemieckiego miał za zadanie opiekować się gośćmi z krajów kapitalistycznych, z czego – według opinii pracodawcy – wywiązywał się bardzo dobrze. Krótko, bo od października 1980 do sierpnia 1981 r., był kustoszem i kierownikiem Muzeum Rzemiosł Artystycznych i Precyzyjnych przy Cechu Złotników, Zegarmistrzów, Optyków, Grawerów i Brązowników miasta stołecznego Warszawy.

W 1981 r. został zatrudniony w Zamku Królewskim w Warszawie, gdzie pracował do końca życia. Na początku, jako nowo zatrudniany pracownik, trafił do Ośrodka Upowszechniania, aby – jak sam mówił – nauczyć się Zamku. W trakcie ponad trzydziestoletniej pracy w Zamku zajmował różne stanowiska, począwszy od starszego asystenta, a skończywszy w 1998 r. na stanowisku starszego kustosa.

W latach 1985–1987, dzięki stypendium rządu meksykańskiego i życzliwości ówczesnego dyrektora Zamku prof. Aleksandra Gieyszтора, Jerzy Garus prowadził działalność naukową i dydaktyczną w Ameryce Południowej. Był wykładowcą sztuki wczesnochrześcijańskiej w Centro Internacional de Estudios Superiores oraz na Uniwersytecie Panamerykańskim wykładał na Wydziale Filozoficznym sztukę grecką i rzymską. Na Wydziale Architektury Universidad Nacional Autónoma de México miał cykl wykładów na temat wykorzystania metody fotogrametrii w archeologii. Dodatkowo prowadził własne badania naukowe nad sztukami plastycznymi kultur prekolumbijskich, a także uczestniczył w międzynarodowych kongresach archeologicznych w Meridzie i Palenque.

Po powrocie z Ameryki Południowej poświęcił się pracy w Zamku Królewskim. Zajmował się rejestracją gmerków w piwnicy więziennej Wieży Wielkiej, uwieńczonej publikacją we współpracy z Mieczysławem Niepokulczyckim. Jego autorstwa jest podstawowy dla archeologów i historyków zamkowych korpus badań architektoniczno-archeologicznych (okres powojenny) prowadzonych na terenie Zamku i bezpośredniej jego okolicy. W 1995 r. uczestniczył w przeniesieniu szczątków ostatniego króla Stanisława Augusta Poniatowskiego z Wołczyzna na Białorusi do Polski, gdzie następnie złożono je uroczystość w Katedrze św. Jana w Warszawie. W 1996 r. opublikował wyniki badań z nadzorów prowadzonych w Stancjach i Arkadach Kubickiego. Jednocześnie w tym czasie, w związku z licznymi inwestycjami na terenie Zamku, prawie w sposób ciągły uczestniczył w badaniach archeologicznych prowadzonych na skarpie zamkowej, na tarasie południowym, Murze Północnym, w tunelu schodów ruchomych itd., często w trudnych, wręcz niebezpiecznych warunkach, np. w wykopach na skarpie zamkowej, gdzie głębokość dochodziła do 15 metrów, czy też w studni przy Murze Północnym.

W 2000 r. został powołany przez dyrekcję Zamku na stanowisko kierownika Pracowni Badań Archeologicznych. Było to w zasadzie uznanie *status quo*, ponieważ kierowaniem zespołu archeologów, którzy prowadzili badania na Zamku, zajmował się od początku remontu Arkad Ku-

bickiego, czyli od 1995 roku. W Dziale Archeologicznym uczestniczył w prawie wszystkich badaniach odbywających się na terenie Zamku, a później nimi kierował. Żeby podkreślić wagę tych badań, należy wymienić tylko najważniejsze, których wyniki przyczyniły się do wzbogacenia historii całej rezydencji królewskiej. W latach 1995–1997 kierował nadzorami i badaniami w Arkadach Kubickiego. W 1995 r. prowadził badania przy Katedrze św. Jana, gdzie odkryto relikty kaplicy i pochówki z okresu średniowiecza.

W 2004 r. Dział Archeologiczny pod kierunkiem Jerzego Garusa dokonał najważniejszego, wydaje się, odkrycia dla początków historii Warszawy i najwcześniejszych dziejów Zamku Książęcego. Na dziedzińcu pałacu Pod Błachą odkrył wał drewniano-ziemny – fragment systemu obronnego dworu książęcego datowany na lata po 1351–1353. Drugim zaskakującym odkryciem był fragment kamiennie-ceglanej mury tarczowego. Wyniki tych badań zmieniły dotychczasową wiedzę o kształcie siedziby książęcej oraz jej fortyfikacji. Nowe ustalenia zostały opublikowane w poświęconym w całości archeologii tomie „Kroniki Zamkowej” w roku 2007. Jerzy Garus zamieścił tam artykuł o tle historycznym czasów, z których pochodziły odkrycia. Kilukrotnie prezentował te odkrycia na różnych konferencjach archeologicznych i historycznych.

W ostatnich latach Jerzy Garus, wspólnie ze swoimi pracownikami, podjął wzmoczone prace nad przygotowaniem scenariusza nowej – na miejsce zlikwidowanej w 2011 r. – stałej wystawy archeologicznej w Zamku Królewskim.

Trzeba podkreślić, że od początku swojej pracy Jerzy Garus był ogromnie zaangażowany w działalność Zamku Królewskiego w Warszawie, nie tylko merytoryczną, ale także społeczną. Podjął aktywną działalność w NSZZ „Solidarność” – początkowo pracował w Komisji Zakładowej, następnie został jej wieloletnim przewodniczącym, i dał się poznać jako osoba otwarta na zwykłe ludzkie problemy. Jego działalność w środowisku ludzi kultury została doceniona i zaczął pracować w Krajowej Sekcji Muzeów i Instytucji Ochrony Zabytków NSZZ „Solidarność”, której był wieloletnim przewodniczącym (1998–2014) oraz wiceprzewodniczącym Sekretariatu Kultury (2010–2014). Starał się dbać – z ramienia związku – o całe środowisko pracowników kultury i za tę pracę nie pobierał żadnego wynagrodzenia. Jerzy Garus społecznie doradzał także Muzeum Regionalnemu w Siedlcach, które w 2004 r., doceniając wiedzę i zaangażowanie, zaprosiło Go do członkostwa w Radzie Muzealnej.

Postawę życiową Jerzego Garusa charakteryzowała skromność, poświęcenie dla bliźnich, otwartość i życzliwość wobec drugiego człowieka oraz nie poddawanie się i nie rezygnowanie w najtrudniejszych chwilach. Niewątpliwie działalność społeczna związana z instytucjami kulturalnymi w kraju i dbałość o każdego człowieka pozostaną w pamięci wszystkich, którzy zetknęli się z Jerzym Garusem. Był człowiekiem głębokiej wiary, swoje powołanie realizował w stowarzyszeniu Opus Dei.

W uznaniu zasług pracy dla Zamku Królewskiego w Warszawie otrzymał w roku 1994, z rąk dyrektora Zamku prof. Andrzeja Rottermunda, medal MERENTIBUS, zaś 9 września 2014 r. pośmiertnie, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Bronisław Komorowski odznaczył go Złotym Krzyżem Zasługi.

Jerzy Garus był również autorem publikacji naukowych i popularnonaukowych, m.in. artykułów na temat rzeźby antycznej, np. pt. Perykles w „Mówią wieki” (1974–1975),

dwóch scenariuszy do filmów edukacyjnych dla studentów (1987), kilku artykułów dotyczących archeologii na Zamku Królewskim opublikowanych w latach 1988–2007, czy not

katalogowych do przedmiotów znalezionych przy pochówku króla do katalogu Stanisław August. Ostatni Król Polski. Odrodzenie w upadku (2011).

Streszczenie: W sierpniu 2014 r. zmarł Jerzy Garus – archeolog, wieloletni pracownik Zamku Królewskiego w Warszawie. Urodził się w 1949 r. w Oświęcimiu, w 1967 r. ukończył studia archeologiczne o specjalizacji śródziemnomorskiej. W 1981 r. został zatrudniony w Zamku Królewskim w Warszawie, gdzie pracował do końca życia. Jako kierownik Działu Archeologicznego kierował wieloma badaniami wykopaliskowymi na terenie Zamku. Był autorem publikacji naukowych i popularnonaukowych o tematyce archeologicznej i antycznej. Od samego początku pracy w Zamku podjął także aktywną działalność społeczną w NSZZ „Soli-

darność”, najpierw w Komisji Zakładowej, a później w Krajowej Sekcji Muzeów i Instytucji Ochrony Zabytków, której był wieloletnim przewodniczącym.

Postawę życiową Jerzego Garusa charakteryzowała skromność, poświęcenie dla bliźnich, otwartość i życzliwość. Wszyscy, którzy się z Nim zetknęli będą pamiętać Jego działalność społeczną w skali całego kraju, związaną z instytucjami kulturalnymi i dbałość o zwykłego człowieka.

Jerzy Garus w uznaniu zasług dla Zamku Królewskiego w Warszawie otrzymał medal MERENTIBUS, pośmiertnie został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi.

Słowa kluczowe: Jerzy Garus (1949–2014), archeologia śródziemnomorska, Zamek Królewski w Warszawie, działalność społeczna, odznaczenie pośmiertne.

Rafał Mroczek

Muzealnik, archeolog, absolwent w 1995 Archeologii na UW; od 1997 zatrudniony w Zamku Królewskim w Warszawie w Dziale Archeologicznym, czynnie uczestniczący we wszystkich badaniach archeologicznych prowadzonych na terenie Zamku Królewskiego; 2008 ukończył podyplomowe studia muzealnictwa przy Wydziale Historycznym UW i awansował na stanowisko kustosa; autor kilku publikacji z dziedziny archeologii i bronzoznawstwa; e-mail: r.mroczek@zamek-krolewski.pl

